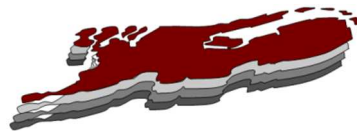

Laagland Archeologie Rapport 519

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek verkennende fase**

Lage Weide, Hoonhorst gemeente Dalfsen (OV).

oktober 2020

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 519

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende fase
Lage Weide te Hoonhorst, gemeente Dalfsen (OV)

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F
7602 RG Almelo

© Laagland Archeologie BV, Almelo, oktober 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in oktober 2020 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende fase uitgevoerd aan de Lage Weide te Hoonhorst. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de geplande bouw van appartementen.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Op basis van het bureauonderzoek worden resten uit de periode Neolithicum – Late Middeleeuwen verwacht. De geomorfologische en bodemkundige situatie in het plangebied is niet duidelijk. Op basis daarvan kan geen accurate inschatting van de trefkans op archeologische worden gegeven.

Het verwachtingsmodel is getoetst en aangevuld door middel van verkennend booronderzoek. Het veldonderzoek is opgezet als een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek. Bij het aantreffen van een redelijk intacte bodemopbouw wordt direct opgeschaald naar een karterende fase. Omdat overal sprake is van een verstoord bodemprofiel zijn alleen verkennende boringen gezet.

Het verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont is verstoord. De C-horizont ligt in verspoelde dekzanden. Er zijn geen aanwijzingen voor een plaggende of rivierduinzanden gezien. De kans dat het gebied nog archeologische resten met een intacte archeologische context bevat wordt daarom laag geacht.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor het aspect archeologie.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Dalfsen. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door
Het Oversticht

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding onderzoek	7
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	7
1.3 Administratieve gegevens	8
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	10
1.5 Geplande verstoring	10
1.6 Gemeentelijk beleid	10
1.7 Onderzoeksdoel	11
2 Inventarisatie	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	12
2.3 Archeologie	14
2.3.1 Bekende archeologische waarden	14
2.3.2 Waarnemingen	14
2.3.3 AMK-terreinen	15
2.3.4 Gemeentelijke verwachtingskaart	15
2.3.5 Eerder archeologisch onderzoek	15
2.4 Historie	16
3 Conclusie en verwachtingsmodel	20
3.1 Conclusie	20
3.2 Verwachtingsmodel	21
4 Veldonderzoek	22
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	22
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	22
4.3 Resultaten: archeologie	23
5 Conclusie en verwachting	24
6 Selectieadvies	25
literatuur	26
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	28
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	29
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	30
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	31
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische beleidskaart	32
BIJLAGE 6 Bodemkaart	33
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	34
BIJLAGE 8 Dikte verstoord pakket	35
BIJLAGE 9 Top intacte C-horizont	36
BIJLAGE 10 Boorstaten veldonderzoek	37
BIJLAGE 11 Verklarende woordenlijst	40

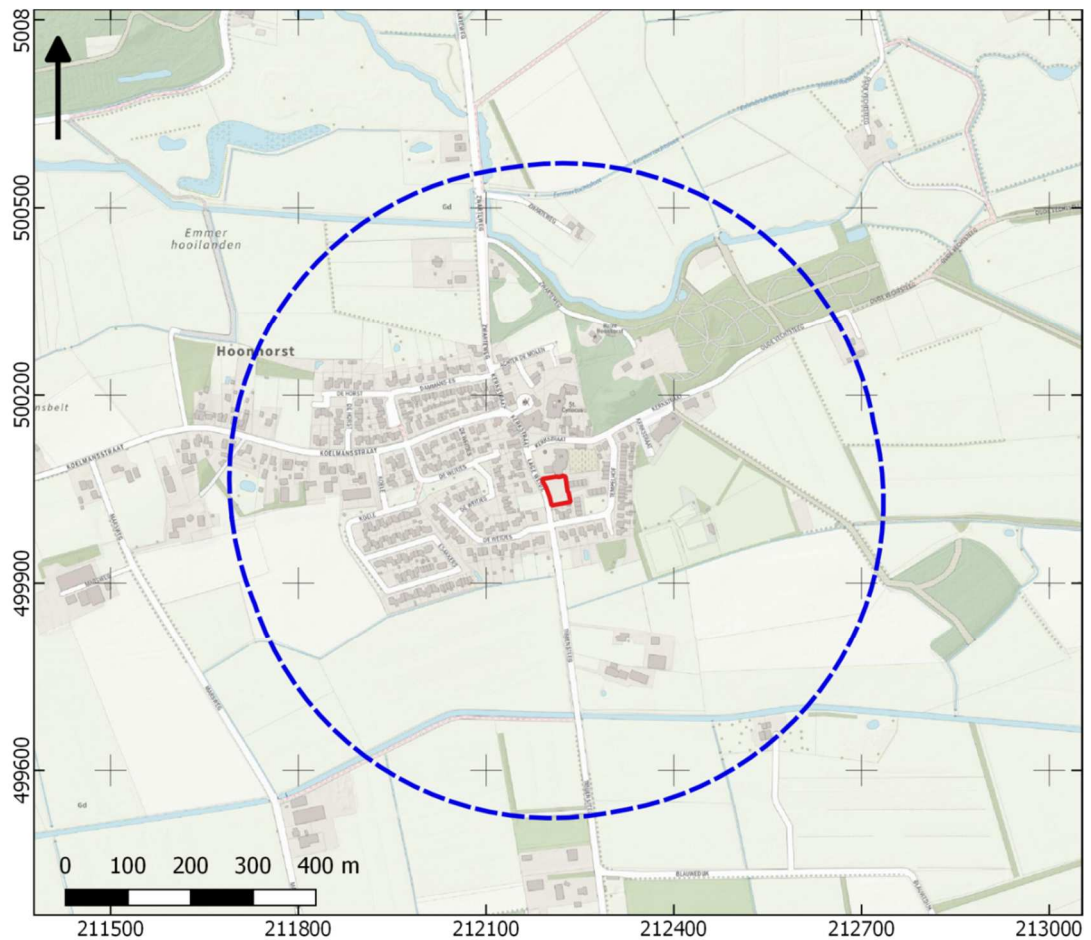
HOOFDSTUK **1** INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen (appartementen) aan de Lage Weide te Hoonhorst, gemeente Dalfsen (OV). Hiertoe is een omgevingsvergunning vereist. De gemeente Dalfsen heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Lage Weide in Hoonhorst, gemeente Dalfsen (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plangebied (rood) en onderzoeksgebied (blauw).

Het plangebied heeft een omvang van circa 1430 m². Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Dalfsen
Plaats	Hoonhorst
Beheerder/eigenaar grond	Van Pijkeren woningbouw BV
Toponiem	Lage Weide
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	DSN01-H-3360

¹ kadastralekaart.com

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende fase Lage Weide te Hoonhorst, gemeente Dalfsen, Overijssel

Laagland Archeologie projectnummer	HOLA201
Datum conceptrapportage	16-10-2020
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	212190/500065
	212226/500070
	212205/500024
	212235/500030
Kaartblad ²	21H
Oppervlakte/lengte Plangebied	circa 1430 m ²
Datering	Neolithicum - Nieuwe Tijd
Complextype	Nietopgehoogde, individuele huisplaats
Onderzoeksmeldingsnr	4902082100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	13-10-2020
Datum eind veldonderzoek	13-10-2020
Opdrachtgever	BJZ.nu
Goedkeuring bevoegde overheid	
Bevoegde overheid	gemeente Dalfsen
Adviseur namens bevoegde overheid	
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo
Projectleider/opsteller onderzoek	

Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel in gebruik als grasland (tuin). Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³ Er zijn plannen in de nabije toekomst een aantal appartementen te bouwen. Er zijn daarbij meerdere varianten in beeld. In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige situatie en het voorkeursalternatief van de nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (links) en nieuwe situatie (rechts).

1.5 GEPLANDE VERSTORING

De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. De diepte van de geplande verstoring reikt vermoedelijk overwegend niet dieper dan ongeveer 100 cm –mv. Rioleringsbuizen kunnen dieper aangelegd worden.

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

In het Chw bestemmingsplan Kernen gemeente Dalfsen 2016 (artikel 37) ligt het plangebied in een zone met een dubbelbestemming Waarde – Archeologie 4. Hierin is aangegeven dat archeologisch onderzoek verplicht is bij plangebieden groter dan

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

500 m², waarbij ontgravingen dieper dan 50 cm –mv plaatsvinden. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt deze vrijstellingsgrenzen.

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK **2** INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in het Overijssels-Gelderse zandgebied. Dit landschap is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien) en de laatste ijstijd (Weichselien). Kenmerkend voor dit gebied is het dekzandlandschap, met dekzandvlakten, -welingen en -ruggen. Beken en rivieren doorsnijden dit landschap en her en der komen grotere en kleine stuwwallen voor. Gedurende het Saalien was dit deel van Nederland geheel met landijs bedekt dat een dikte van honderden meters kon bereiken. Tijdens de laatste fasen van het Weichselien werd door de wind een dik zandpakket afgezet (dekzand, behorend tot de Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden).

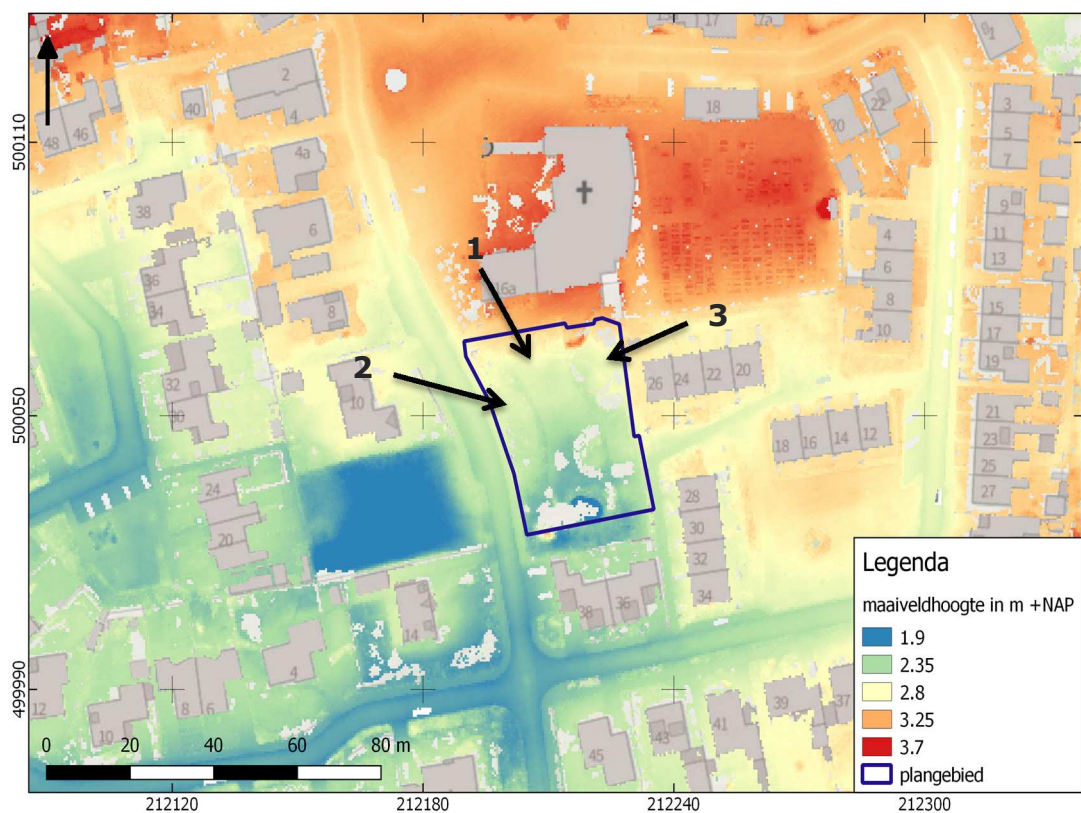
Uit geraadpleegde palaeogeografische kaarten (niet afgebeeld)⁴ blijkt dat gedurende de laatste ijstijd (het Weichselien, 116.000 – 11.500 voor heden) het plangebied nooit met een veenpakket van enige betekenis bedekt is geweest.

Op de geomorfologische kaart (bijlage 3) ligt het plangebied op de overgang van een langgerekt, west-oost georiënteerd rivierduin en een vlakte van verspoelde dekzanden. Rivierduinen zijn meestal tegen het einde van de laatste ijstijd ontstaan. Rivierbeddingen konden tijdens het koude seizoen grotendeels droogstaan doordat het water was vastgelegd in sneeuw en ijs. Het beddingzand was daardoor vatbaar voor verstuiving. Langs de rivieren kwam al wel vegetatie voor, dat het zand kon vasthouden. In de loop van de tijd ontstonden hierdoor langs de rivieren relatief hoge duinen.

Verspoelde dekzanden zijn in de laatste fasen van de laatste ijstijd – vroeg-Holoceen gevormd. Tijdens de vorming nam de sneeuwmassa veel dekzand op. Tijdens het voorjaar smolt de sneeuw en kwam het dekzand weer vrij, dat daarbij in de relatief lage gebieden werd afgezet. Deze zanden konden naderhand weer verstuiven.

⁴ Vos e.a., 2013.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 4 is het langgerekte rivierduin heel duidelijk te zien. Het hoogteverschil is waarschijnlijk nog aangezet omdat vanaf de Late Middeleeuwen een landbouwdek (enkeerdgrond) is opgebracht. De scherpe randen van het duin ten oosten van het plangebied duiden op menselijk ingrijpen. Het plangebied ligt deels op een zuidelijke uitloper van het rivierduin. Onderstaande afbeelding toont een detailopname. De pastorie en het kerkhof direct ten oosten van het plangebied liggen wat hoger. Waarschijnlijk is hier deels sprake van ophoging. Het oudste graf dateert uit 1898⁵, zodat de ophoging waarschijnlijk ruwweg in deze periode is aangebracht. Het maaiveld in het noordelijke plangebied ligt ongeveer 40-50 cm hoger dan het zuidelijke. Bij '1' betreft dit de voet van de ophoging bij de pastorie en kerkhof. Vervolgens zijn de ophogingen bij '2' en '3' daarboven opgekomen, waarschijnlijk als onderdeel van de Lage Weide ('2') en de bebouwing '3').

Afbeelding 3. Detailopname van het plangebied op het AHN.

Bodemkundig (bijlage 6) ligt het gebied in een zone met lemige vlakvaaggronden. Wat hoger op het rivierduin bevinden zich hoge bruine enkeleerdgronden.

Vlakvaaggronden komen vaak voor in uitgestoven vlakten of laagten. De uitblazing gaat niet dieper dan het grondwaterpeil. Het zijn gronden waar geen of nauwelijks bodemvorming heeft plaatsgevonden. De oorzaak daarvan kan liggen in een lage ligging (met periodiek hoge grondwaterstanden) of doordat de bodem nog niet oud genoeg is om bodemvorming mogelijk te maken. Waarschijnlijk is hier sprake van een laaggelegen, vochtig gebied.

⁵ bron: online-begraafplaatsen.nl

Enkeerdgronden zijn zandgronden met een plaggendeek van tenminste 50 cm dik. Dit plaggendeek is vanaf de Late Middeleeuwen ontstaan door het periodiek opbrengen van met mest vermengde plaggen op de akker. Doel hiervan was de bodemvruchtbaarheid op peil te houden of te verbeteren. Enkeerdgronden zijn voor wat betreft archeologie om twee redenen relevant. De oudste enkeerdgronden zijn meestal ontstaan op locaties die ook vóór het in zwang komen van plaggenbemesting al als akker in gebruik waren. Dat waren meestal relatief hooggelegen, goed ontwaterde zandgronden die redelijk goed met de toenmalige landbouwtechnieken konden worden bewerkt. Door deze eigenschappen zijn deze gronden vaak al heel vroeg – soms al vanaf het midden-Neolithicum – in gebruik genomen als landbouwgrond. Resten van bewoning uit deze perioden wordt daarom vaak onder een plaggendeek aangetroffen. Daarnaast fungeert het plaggendeek in meer moderne tijden als een dikke beschermende laag, waardoor eventueel aanwezige resten niet of in mindere mate zijn aangetast door allerlei bodemingrepen.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied.

2.3.2 WAARNEMINGEN

In het onderzoeksgebied zijn diverse waarnemingen bekend:

2894 (circa 225 m westelijk). Dit betreft enkele fragmenten klokbekeraardewerk (laat-Neolithicum). Het complextype is niet bekend.

2895 (circa 300 m noordwestelijk). Dit omvat diverse aardewerkfragmenten (Pingsdorf-, kogelpot en Paffrath aardewerk, alsmede een maalsteen van tefriet. De vondsten worden gerekend tot een nederzettingscomplex uit de vroege-Late Middeleeuwen.

12858 (circa 160 m noordelijk). Deze waarneming betreft divers aardewerk (Pingsdorf-, kogelpotaardewerk, natuursteen (waaronder een maalsteen) en een metaalslak. Tevens is een grondspoor (oven) gezien. De waarneming betreft een nederzettingscomplex uit de Late Middeleeuwen.

43923 (circa 160 m noordwestelijk, administratief geplaatst). Dit omvat crematieresten en handgevormd aardewerk uit de IJzertijd. De vondst wordt gerekend tot een begravingcomplex. Waarschijnlijk betreft dit een urnenveld.

55768 (circa 240 m westelijk). Aangetroffen tijdens een archeologische begeleiding in AMK-terrein 13311 (zie volgende paragraaf). Onder dit nummer zijn zeer veel vondsten uit alle archeologische perioden behalve het Paleolithicum geregistreerd. Aangetroffen complextypen zijn diverse kampementen (Mesolithicum), diverse bewoningscomplextypen (Neolithicum-Late Middeleeuwen) en diverse akker/tuincomplextypen (Late Middeleeuwen).

59055 (circa 250 m westelijk, overlappend met nr. 400687). Aangetroffen tijdens booronderzoek. Dit betreft met name laat-middeleeuws handgevormd en gedraaid aardewerk, maar er zijn ook enkele vuursteenfragmenten (Paleolithicum-Bronstijd) aangetroffen. Complextype is niet bekend.

400687 (circa 250 m westelijk, overlappend met nr. 59055). Bij aanvullend archeologisch booronderzoek zijn 13 laatmiddeleeuwse kogelpotfragmenten aangetroffen (nederzettingscomplex).

4652384100 (circa 65 m noordwestelijk). Dit betreft een metaaldetectorvondst van een laat-Romeinse munt.

Wanneer de waarnemingen op de geomorfologische kaart en het AHN worden afgebeeld, blijkt dat ze alle op het rivierduin zijn aangetroffen. Alleen de laat-Romeinse munt (waarneming 4652384100) is op een relatief laag deel van dit duin gevonden: de overige waarnemingen zijn alle op de hoge delen aangetroffen. Waarnemingen 59055 en 400687 zijn weliswaar aan de voet van het rivierduin geplaatst, maar uit de beschrijvingen blijkt duidelijk dat ook hier de vondstlocaties de hogere (hoogste) delen van het duin betreffen.

2.3.3 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologisch belang, hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang).

Binnen het onderzoeksgebied twee AMK-terreinen geregistreerd:

AMK-nummer 13311 (190 m westelijk, zie ook waarnemingen 55768, 59055 en 400687) betreft een terrein van hoge archeologische waarde met resten van nederzettingen uit de Late Middeleeuwen en het laat-Neolithicum. De laat-neolithische vindplaats (klokbeker) is aangetroffen onder een plaggendek van circa 40 cm dik.

AMK-nummer 13359 ligt ongeveer 200m ten zuiden van het plangebied. Dit betreft een terrein met resten van havezate 'Melenhorst'. De oudste vermelding dateert uit 1560.

2.3.4 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart (bijlage 5) ligt het plangebied in een zone met een hoge verwachting en in de attentiezone van 50 m rondom een vindplaats. De hoge verwachting is gebaseerd op het rivierduin dat hier op de geomorfologische kaart is aangegeven. De betreffende vindplaats is niet in Archis3 geregistreerd.

2.3.5 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 7. Deze onderzoeken richten zich op het AMK-terrein ten westen van het plangebied en het

gebied ten onder daarvan. De resultaten van de archeologische begeleiding⁶ (onderzoeksnummer 9096) zijn reeds genoemd in paragraaf 2.3.2 en 2.3.3.

Onderzoeksmelding 3196 betreft een archeologisch booronderzoek. Deze is niet gedeponereerd in Archis3 of het E-depot. Uit de beschrijving in Archis3 (onder waarnemingsnummer 59055) blijkt dat tijdens het booronderzoek een rivierduin is aangetroffen. Op de oost- en westflank hiervan is een bruin-/bruingrijs plaggendek aangetroffen waarvan de dikte varieert van 50 – 95 cm. De basis van het plaggendek bestaat mogelijk uit een oude akkerlaag. Op het hoogste deel van het rivierduin heeft zich een moderpodzolbodem gevormd. Meestal is het humusdek en de top van het bodemprofiel verdwenen door egalisatiewerkzaamheden, afspoeling en verploeging. Bij deze booronderzoeken zijn diverse vondsten gedaan (zie waarnemingen 59055 en 400687). De vondsten lagen alle op het hoge deel van het rivierduin. In de laaggelegen terrasvlakten zijn geen vondsten gedaan en dit deel wordt niet als archeologisch waardevol gezien.

2.4 HISTORIE

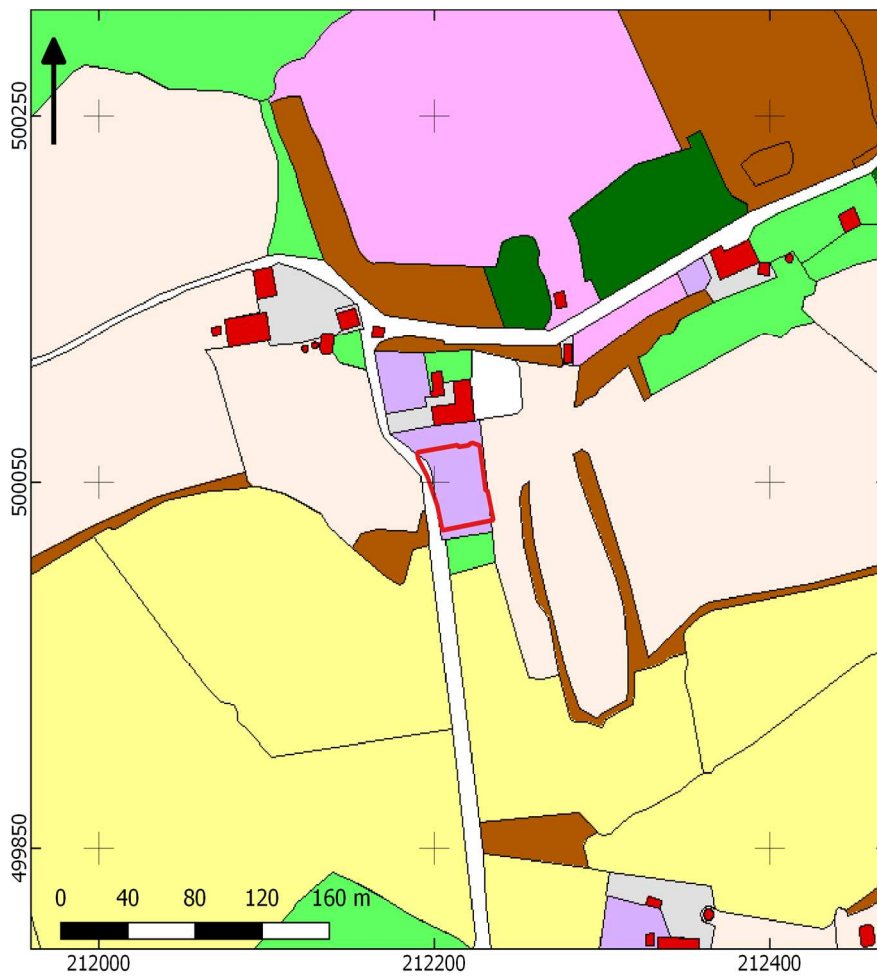
Hoonhorst wordt in historische bronnen voor het eerst genoemd in 1336 in een rekening van het bisdom Utrecht, waarin is vermeld dat '*Seine Wolterszoon de Hoenhorst to Lenthe mit sinen toebehoren, ghelegen in Daelvessemer kerspel in leen hield*'. Met de Hoenhorst wordt hier een spieker (opslagplaats) bedoeld. Er was nog geen sprake van het dorp of gehucht Hoonhorst.⁷ Het toponiem 'horst' verwijst daarbij naar een heuvel op opduiking in het landschap, waarschijnlijk het rivierduin.

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)⁸ is het plangebied onbebouwd (zie onderstaande afbeelding). Het terrein is op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) aangeduid als tuin van de pastorie. De voorloper van de huidige Lage Weide is al aanwezig. Grenzend aan de oostelijke rand bevinden zich landbouwgronden evenals ten (noord)westen ervan. Deze zijn op het rivierduin aangelegd. Het gebouw noordelijk van het plangebied betreft de kerk en pastorie. Oostelijk daarvan bevindt zich een kerkhofje (wit). Grenzend aan het zuidelijke plangebied ligt een grasveldje. Wat zuidelijker, op de lagere gronden, bevinden zich hooilanden. Dergelijke gronden zijn meestal te nat geweest voor doorlopende beweiding. Soms werden hooilanden in het late seizoen nog beweid, maar vaak ook was het terrein dusdanig drassig dat alleen werd gemaaid.

⁶ Müller, 2002.

⁷ bron: canonvannederland.nl

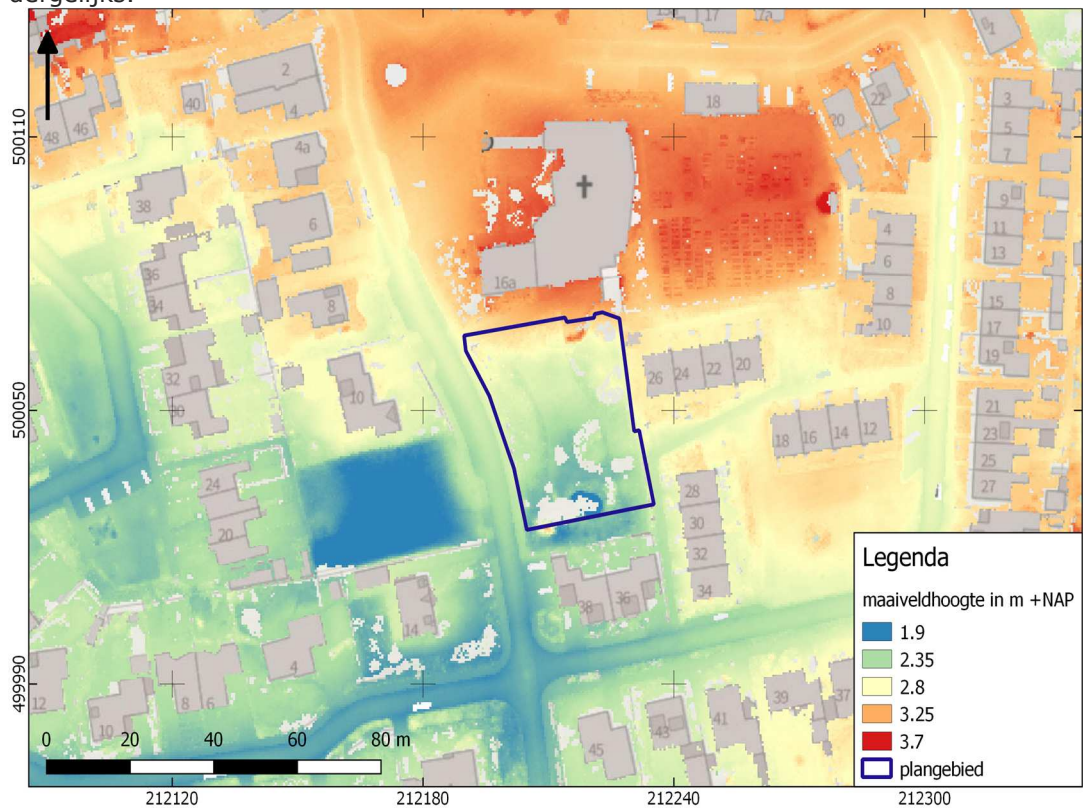
⁸ bron: hisgis.nl

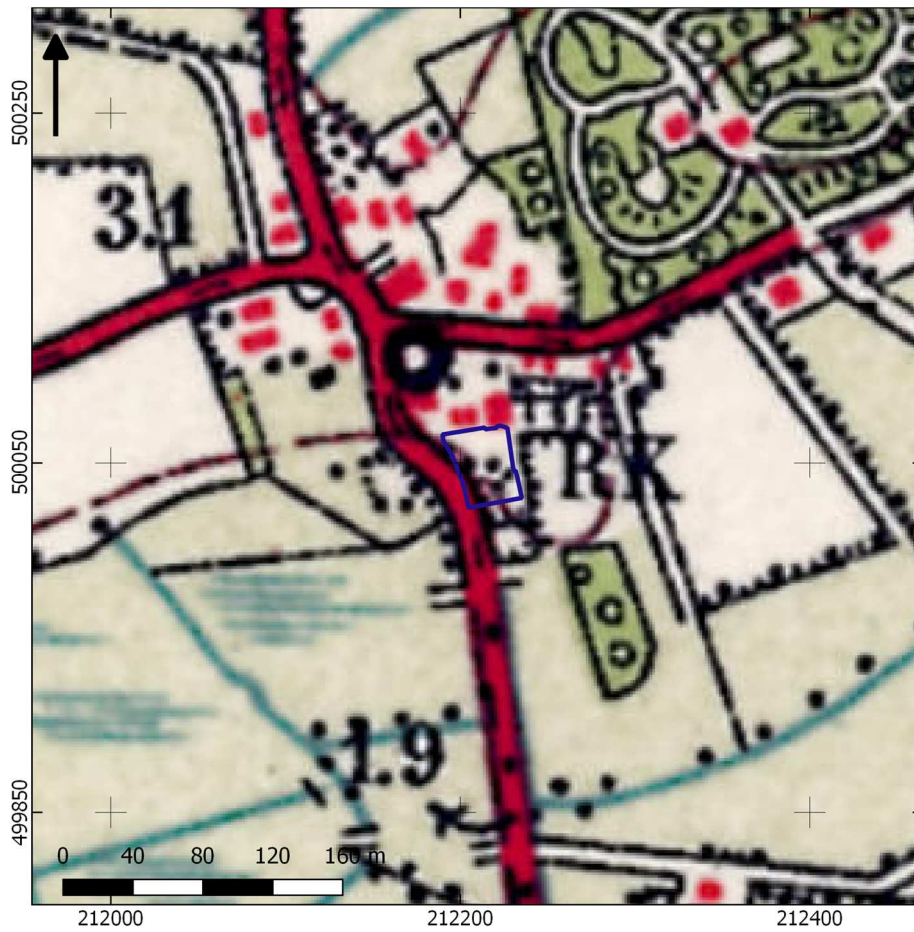
Afbeelding 4. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omlijnd. Geel: hooiland, beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, oranje: onverharde weg. lichtpaars: tuin; rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

De topografische kaart van 1935 is hieronder gegeven. De situatie in het plangebied is niet helemaal duidelijk. Er zijn enkele bomen aangegeven en in het zuidwestelijke deel mogelijk bebouwing of een andere constructie. Op het AHN (zie afbeelding 3) is sprake van een kleine depressie, dus mogelijk betreft dit een vijverpartij of iets

dergelijks.

Afbeelding 3 De bebouwing in de kern van Hoonhorst is inmiddels wat toegenomen. Aan de overzijde van de Lage Weide is een drassig terrein aangegeven. In de navolgende decennia is het plangebied aldoor onbebouwd gebleven.

Afbeelding 5. Uitsnede uit de topografische kaart van 1935. Bron: topotijdreis.nl.

HOOFDSTUK **3** CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Op basis van de inventarisatie kan het volgende geconcludeerd worden. Het plangebied ligt binnen de oude kern van Hoonhorst op de zuidelijke lage flank/aan de voet van een langgerekt rivierduin, dat is gevormd in de late fasen van de laatste ijstijd. Op de hogere delen van het rivierduin zijn enkeerdgronden (plaggendekken) opgebracht vanaf de Late Middeleeuwen. Verder zuidelijk gaat het rivierduin over in laaggelegen, drassige gronden (verspoelde dekzanden met vlakvaaggronden). In historische tijden zijn deze gronden in gebruik geweest als hooilanden, wat eveneens wijst op natte en vochtige omstandigheden.

Op het rivierduin – met name de hogere delen ervan – zijn zeer veel archeologische resten uit vrijwel alle archeologische perioden aangetroffen, behalve het Paleolithicum. Het zwaartepunt ligt daarbij op nederzettingen uit het laat-Neolithicum (klokbekeraardewerk) en de Late Middeleeuwen. Resten hiervan zijn onder een plaggendek aangetroffen. Op het AHN ligt het plangebied in een relatief laag deel, aan de voet van het rivierduin. Mogelijk echter hebben moderne/submoderne bodemingrepen het beeld enigszins vertekend en lag het maaiveld oorspronkelijk hoger/ lag het plangebied op de flank van het duin. Het plangebied zelf is in historische tijden aldoor onbebouwd geweest, maar mogelijk lag rond 1935 een constructie in het zuidwestelijke plangebied. Op het AHN is in het zuidelijke deel een depressie te zien: mogelijk gaat het hier om een inmiddels gedempte vijver of laagte. Omdat het plangebied (waarschijnlijk) aldoor onbebouwd is gebleven, kan een grotendeels intact bodemprofiel worden verwacht. Dit wordt echter niet duidelijk ondersteund door het AHN.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Op basis van het bureauonderzoek duidt de bodemkundige situatie in het plangebied op drie mogelijkheden:

- het plangebied ligt op de lage helling van het rivierduin. Mogelijk is er sprake van een plaggendek. In dat geval zijn resten uit de periode Mesolithicum tot en met de Late Middeleeuwen te verwachten. Indien een plaggendek aanwezig is, dan zijn deze resten waarschijnlijk goed geconserveerd. Uit waarnemingen en archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied komt naar voren dat archeologische resten vooral op de hogere delen van het duin zijn te verwachten. Daarvan is in het plangebied echter geen sprake. Voor wat betreft resten van oudtijdse bewoning moet daarom worden uitgegaan van een middelhoge verwachting.
- het plangebied ligt op de lage helling van het rivierduin. De top is in (sub)recente tijden echter deels afgegraven. Oorspronkelijk konden hier resten uit de periode Mesolithicum tot en met Late Middeleeuwen worden verwacht, maar doordat de top is afgegraven, zullen hooguit nog zeer diepe grondsporen resterend. Het plangebied krijgt in dat geval een lage verwachting voor bewoningsresten
- het plangebied ligt aan de voet van het rivierduin, in een vlakte van verspoelde dekzanden. Bij latere bodemingrepen in en rond het plangebied is de bodem wat opgehoogd. Landschappelijk gezien was het terrein in dat geval erg drassig en niet interessant voor bewoning. Voor resten van bewoning geldt in dat geval een lage verwachting.

Afgezien van bewoning kunnen wel sporen van terreininrichting worden verwacht, met name vanaf de late middeleeuwen.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).⁹ Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond, mogelijk dicht onder het maaiveld onder een bouwvoor of eventueel plaggendek. Sporen van terreininrichting bestaan met name uit verkavelingsloten, sporen van plaggenwinning en hekwerk/afrasteringen (staketjes met vlechtwerk).

De natuurlijke bodem wordt hier gevormd door een rivierduin en/of verspoelde dekzanden waarin zich geen podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk neolithicum, in mindere mate bronstijd en ijzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand, direct onder een bouwvoor. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken. Sporen van staketjes zijn klein, erg moeilijk te herkennen en ondiep.

⁹ bron: Tol e.a., 2006.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van verstering en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het hele plangebied was toegankelijk voor archeologisch booronderzoek. Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld¹⁰ en gedeponneerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van zes verkennende boringen. Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode. In het PvA is voorzien naar een directe doorstart naar karterend booronderzoek (6 karterende boringen met een edelmanboor van 15 cm boordiameter, zeven van boorkernen over een maaswijdte van 4 mm) bij het aantreffen van een intacte bodemopbouw. Deze doorstart is niet gemaakt.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren. De boringen zijn gemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 3 m. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 9. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 8.

4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

Het typerende bodemprofiel bestaat uit een verstoord pakket met een gemiddelde dikte van ongeveer 1 m. Deze ligt meestal scherp begrensd op een C-horizont (verspoeld dekzand).

Bijlage 8 toont een kaart met de geïnterpoleerde dikte van het verstoord pakket in het plangebied. De minimale versteringsdikte is circa 80 cm (boring 1); de maximale

¹⁰ E. Brouwer, 2020

verstoringdikte is 120 cm (boring 5). Uit de kaartbijlage blijkt dat de verstoring in het oostelijke deel enkele decimeters dikker is dan in het westelijke. In boring 5 is onder het verstoorte pakket sprake van donkergrijze, humeuze lagen, die zijn geïnterpreteerd als slootbodern. Vermoedelijk betreft dit een gedempt vijvertje of iets dergelijks.

De samenstelling van het verstoorte pakket varieert. In het algemeen gaat het om matig fijn, matig siltig zand. Dit zand is iets humeus, zeer losgepakt en toont sterke kleurvariaties in de diverse boringen en lagen. In diverse boringen is hier baksteen (boring 1) of kolengruis (boringen 1 en 3) aangetroffen. De aangetroffen vlekken in het verstoorte pakket zijn over het algemeen niet heel scherp begrensd en de grond is tamelijk los, maar de begrenzing tussen de lagen is meestal scherp. Dit alles wijst erop dat de bodern in subrecente tijd is vergraven.

De C-horizont ligt gemiddeld op een diepte van circa 0,95 m (boring 5) tot 1,9 m +NAP (boring 1). Bijlage 9 toont de geïnterpoleerde hoogteligging van de nog aanwezige intacte dekzandtop ten opzichte van NAP. Deze loopt in zuidelijke richting geleidelijk omlaag. Het valt niet te achterhalen of dit verhang kan worden toegeschreven aan de oorspronkelijke morfologie of moet worden toegeschreven aan de diepte van de bodernverstoringen. De onderzijde van het verstoorte pakket wordt vaak gevormd door een dunne verstoorte C-horizont (geel zand met bruine/grijze vlekken).

De C-horizont bestaat overwegend uit matig siltig, matig fijn zand. Dit zand is overwegend lichtgeel/geel van kleur en iets vlekkelig. Wat dieper wordt het zand grijs van kleur (reductie door een permanent hoge grondwaterstand, aangetroffen in boring 5 vanaf ongeveer 125 cm -mv/0,95 m NAP). In boring 6 is direct onder het verstoorte pakket een grindsnoertje aangetroffen, wat wijst op verspoeling. Vermoedelijk is ook in de overige boringen sprake van een verspoelde dekzandtop. Zanden die duidelijk aan een rivierduin kunnen worden toegeschreven zijn niet aangetroffen.¹¹

4.3 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Tevens is geen (dun) plaggendek waargenomen, evenmin als sporen van bodernvorming. De aangetroffen inclusies (baksteen en kolengruis) wijzen op subrecente verstoringen.

¹¹ Vaak zijn rivierduinzanden iets grover, maar vaak is bij booronderzoek erg lastig onderscheid te maken tussen rivierduinzanden en dekzanden.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

In het plangebied is sprake van een AC-profiel. De C-horizont is gevormd in verspoelde dekzanden. In het oorspronkelijke natuurlijke bodemtype (vlakvaaggronden) is geen of nauwelijks sprake van bodemvorming zodat niet is te achterhalen hoeveel van het oorspronkelijke dekzand is verdwenen. Gezien de dikte van de bodemverstoring, de verstoorde top van de C-horizont en de huidige, relatief lage ligging van het maaiveld moet ervan worden uitgegaan dat een belangrijk deel van de oorspronkelijke top is verdwenen. De aangetroffen natuurlijke zandbodem bestaat bovendien zeer waarschijnlijk uit verspoelde dekzanden; niet uit rivierduinzanden. De archeologische verwachting voor alle perioden kan daarom worden bijgesteld naar laag.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat. Deze kans is gebaseerd op de tijdens het booronderzoek aangetroffen verspoelde dekzanden, een verstoorde top van de C-horizont en de dikte van het aangetroffen verstoorde pakket.

Om deze reden adviseren we geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Dalfsen, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente
Het Oversticht

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.

Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.

Brouwer, E. , 2020. Plan van Aanpak ivo-verkennend en karterend. Almelo.

Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.

Müller, A., 2002. *Woningbouwlocatie De Koele te Hoonhorst, gemeente Dalfsen; een archeologische begeleiding*. Weesp.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.canonvannederland.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

www.online-begraafplaatsen.nl

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 9-10-2020

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 9-10-2020

Archeologische beleidskaart gemeente Dalfsen. Bron: gemeente Dalfsen. Geraadpleegd op 9-10-2020

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 12-10-2020

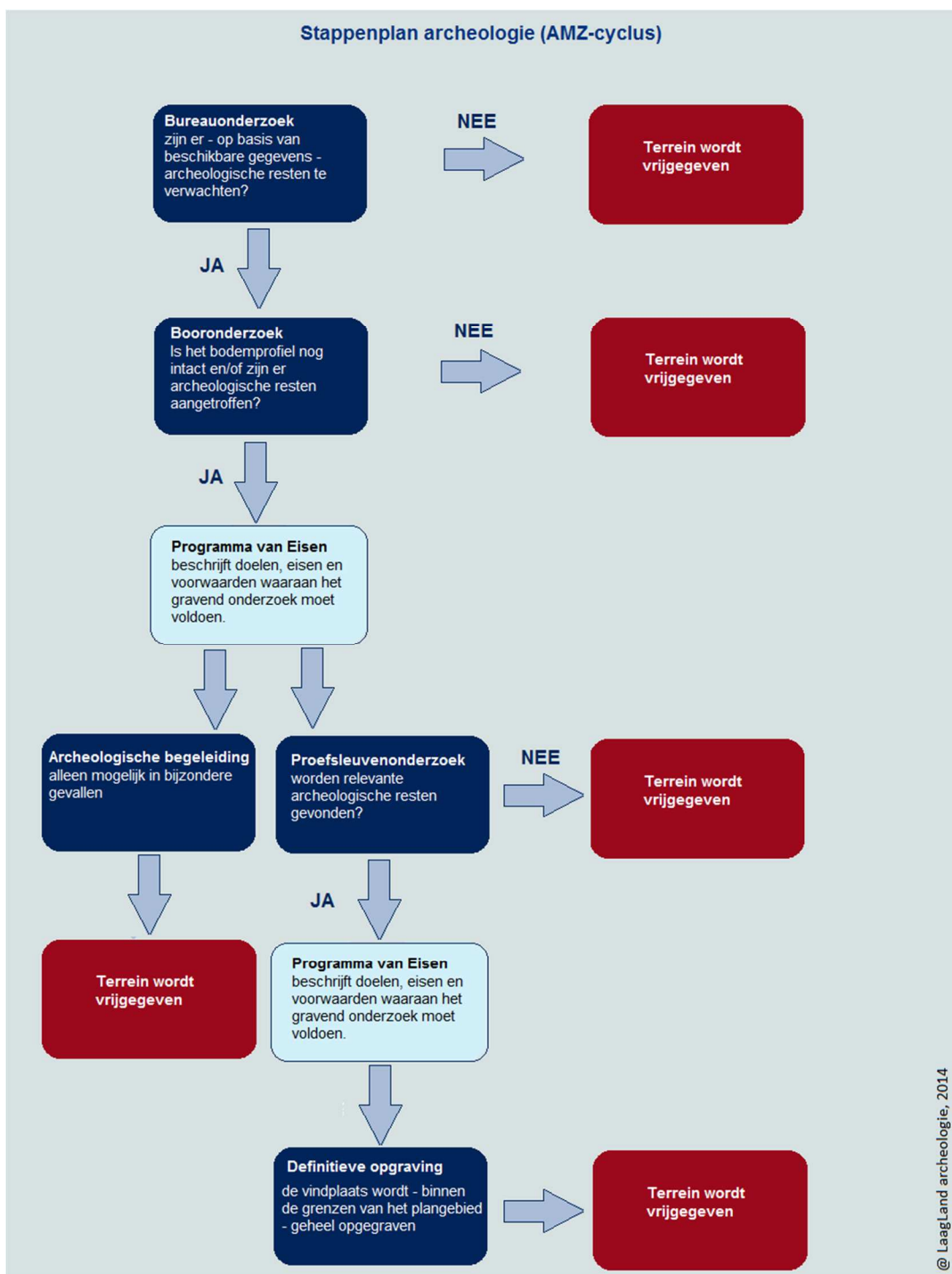
Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 9-10-2020

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende fase Lage Weide te
Hoonhorst, gemeente Dalfsen, Overijssel

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl.
Geraadpleegd op 9-10-2020

Minuutplan 1832. Bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 9-10-2020

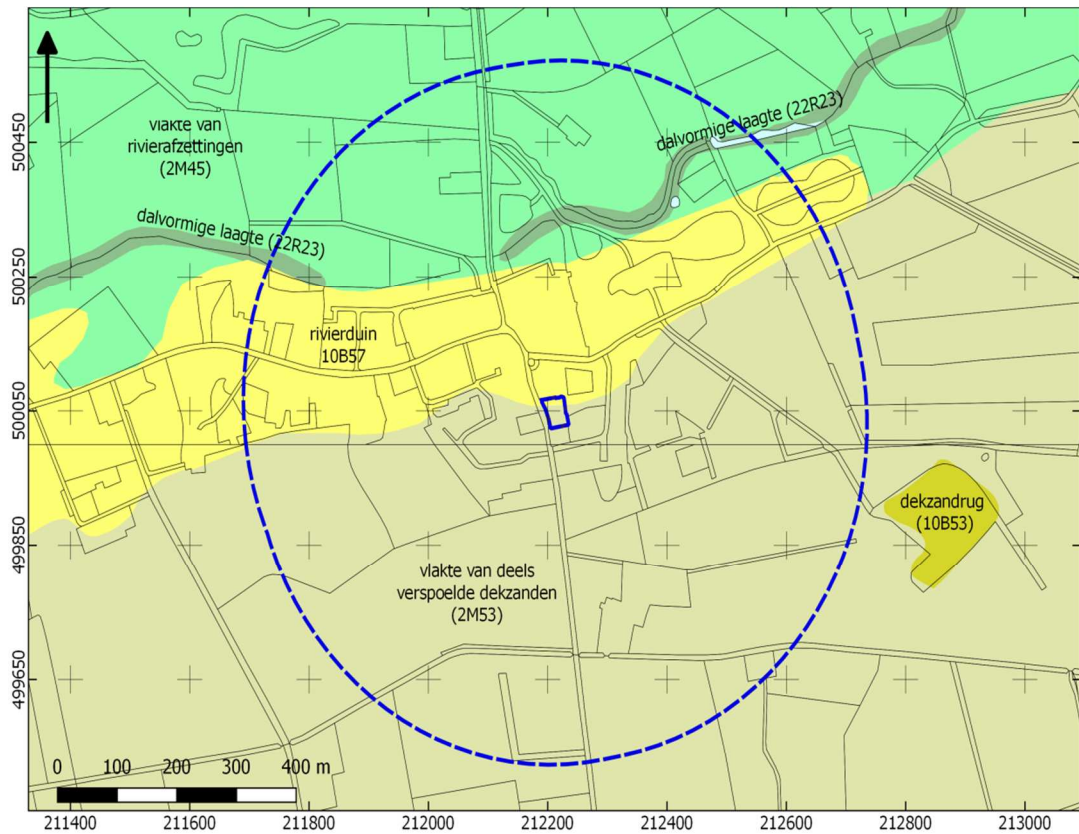
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

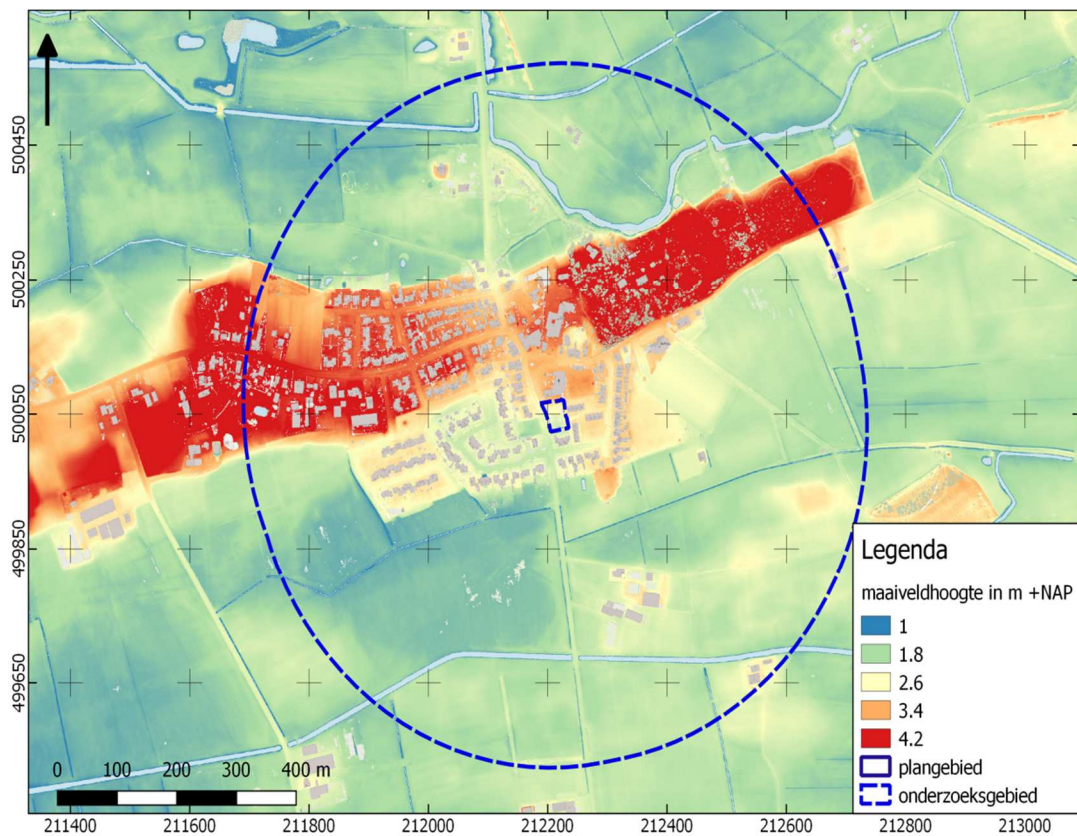
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	-1795	
	B	-1650	
	A	-1500	
Middeleeuwen	Laat	-1250	
	Vol	-1050	
	vroeg	Ottoons	-900
		Karolingisch	-725
		Merovingisch	-450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum	Jong	35.000
		Midden	250.000
		Oud	
	@ Laagland Archeologie, 2014		

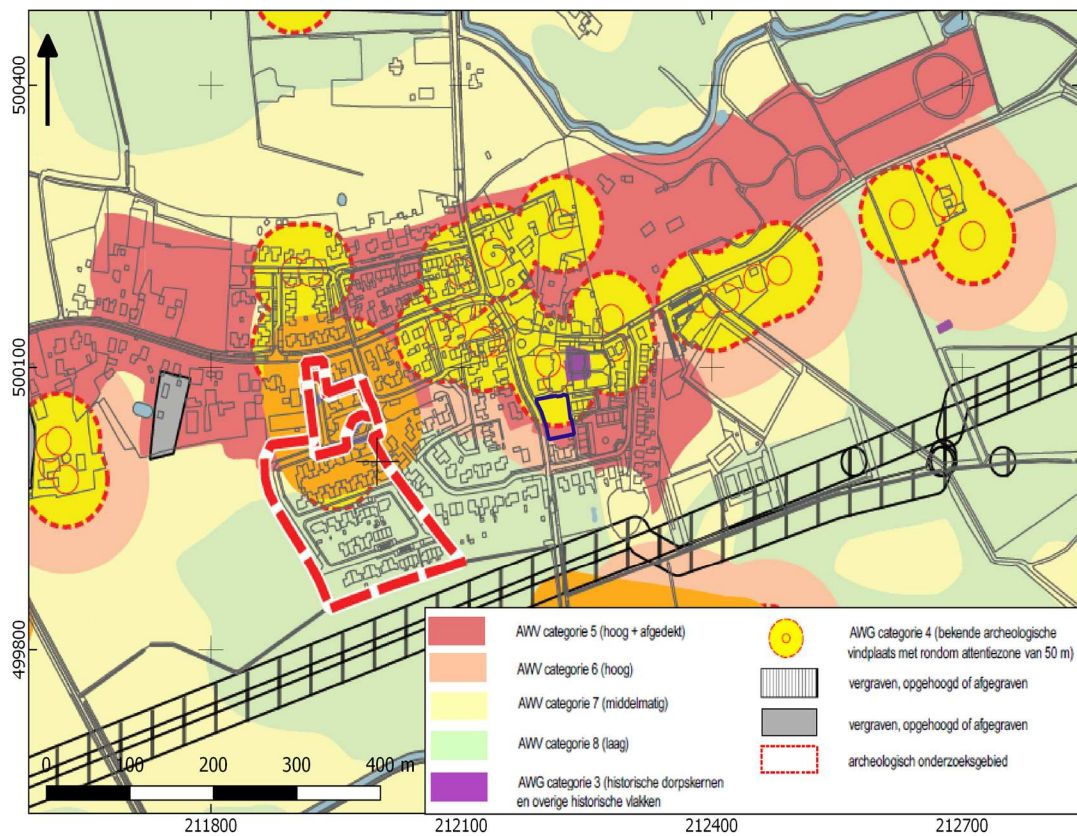
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

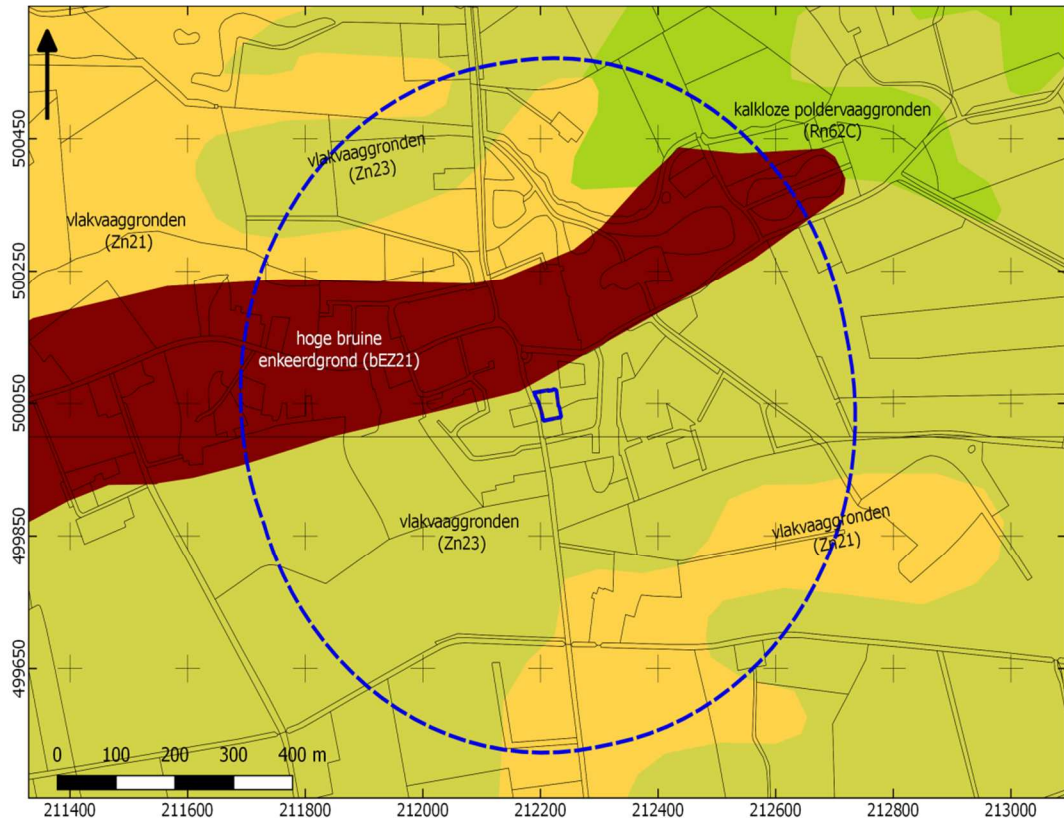
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

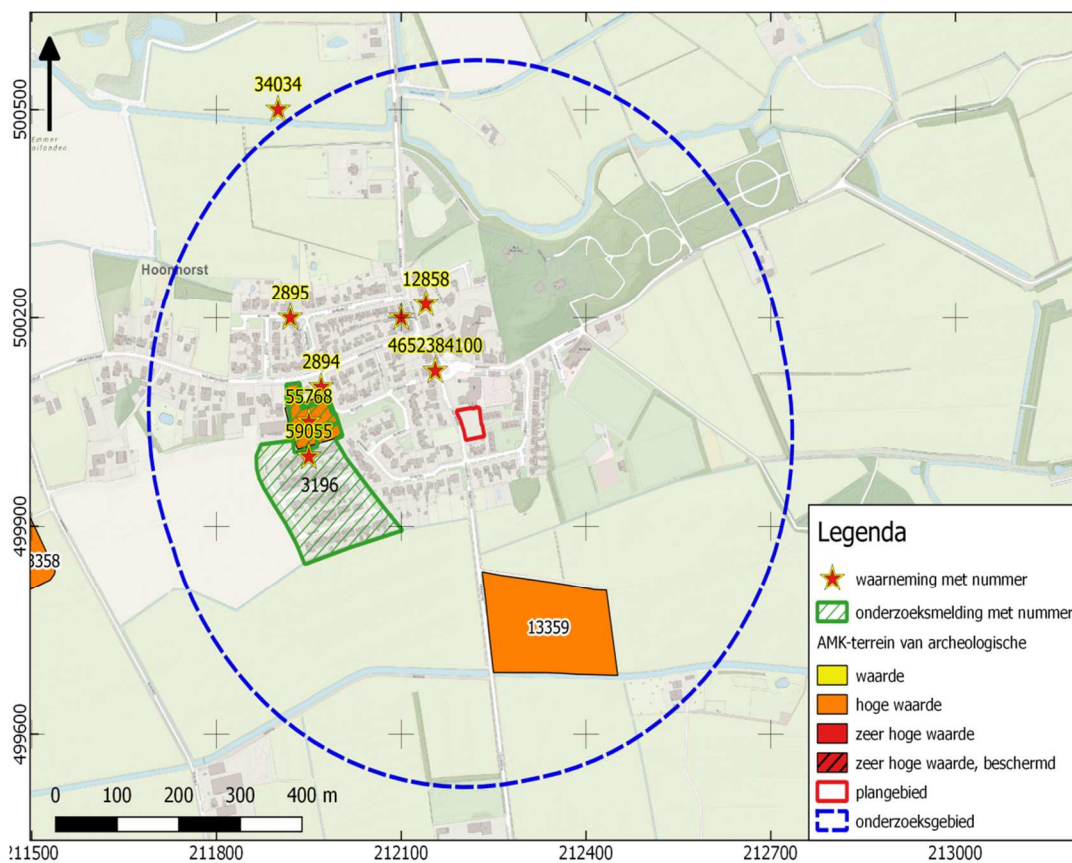
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART

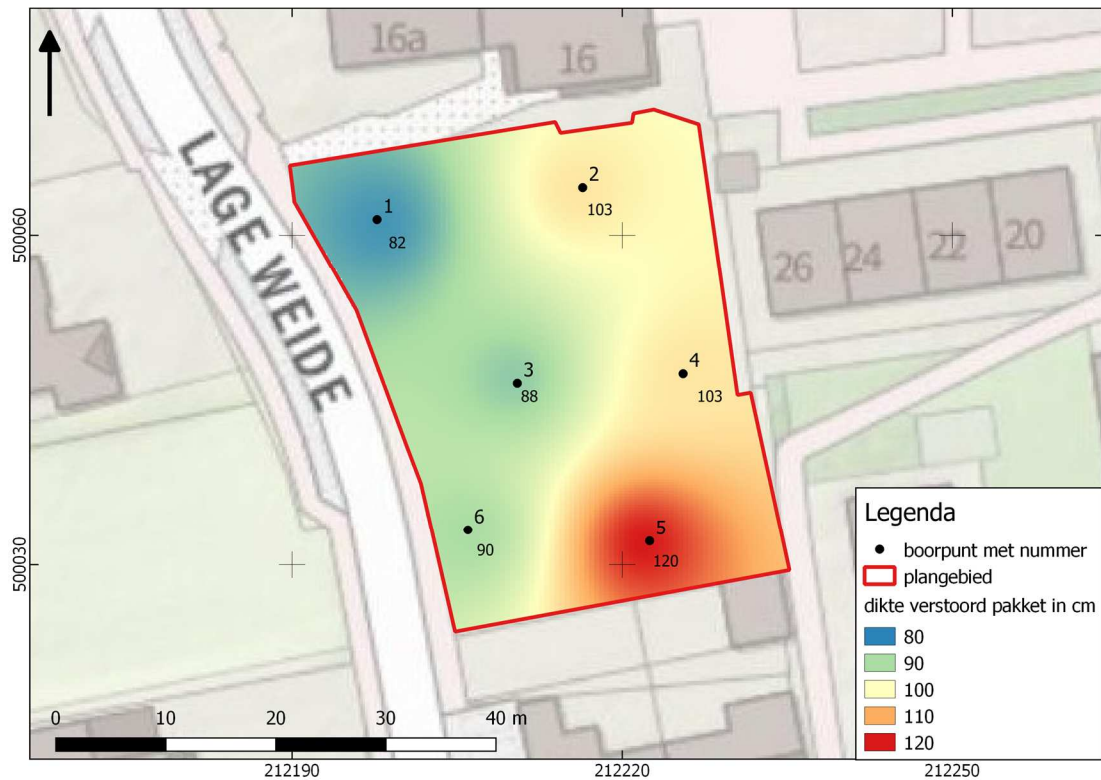
BIJLAGE 6 BODEMKAART

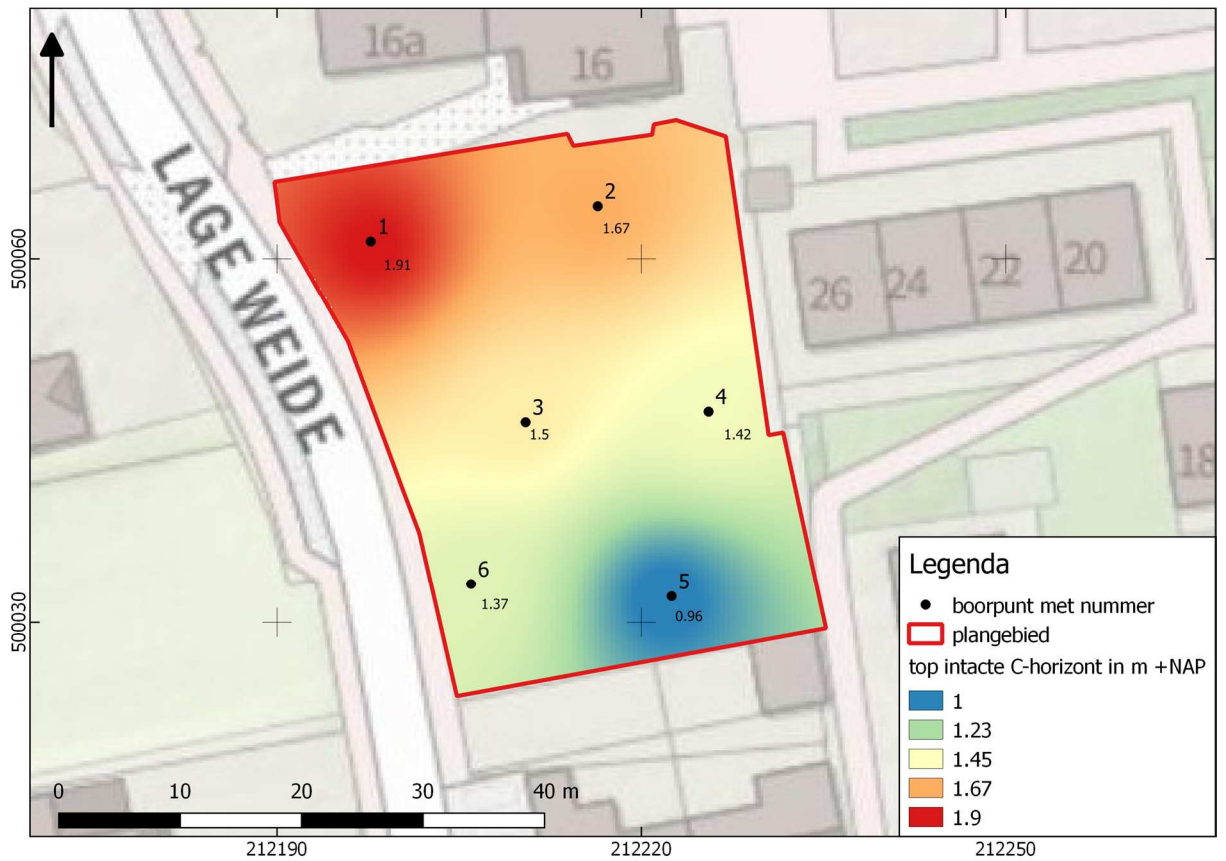
BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

BIJLAGE 8 DIKTE VERSTOORD PAKKET

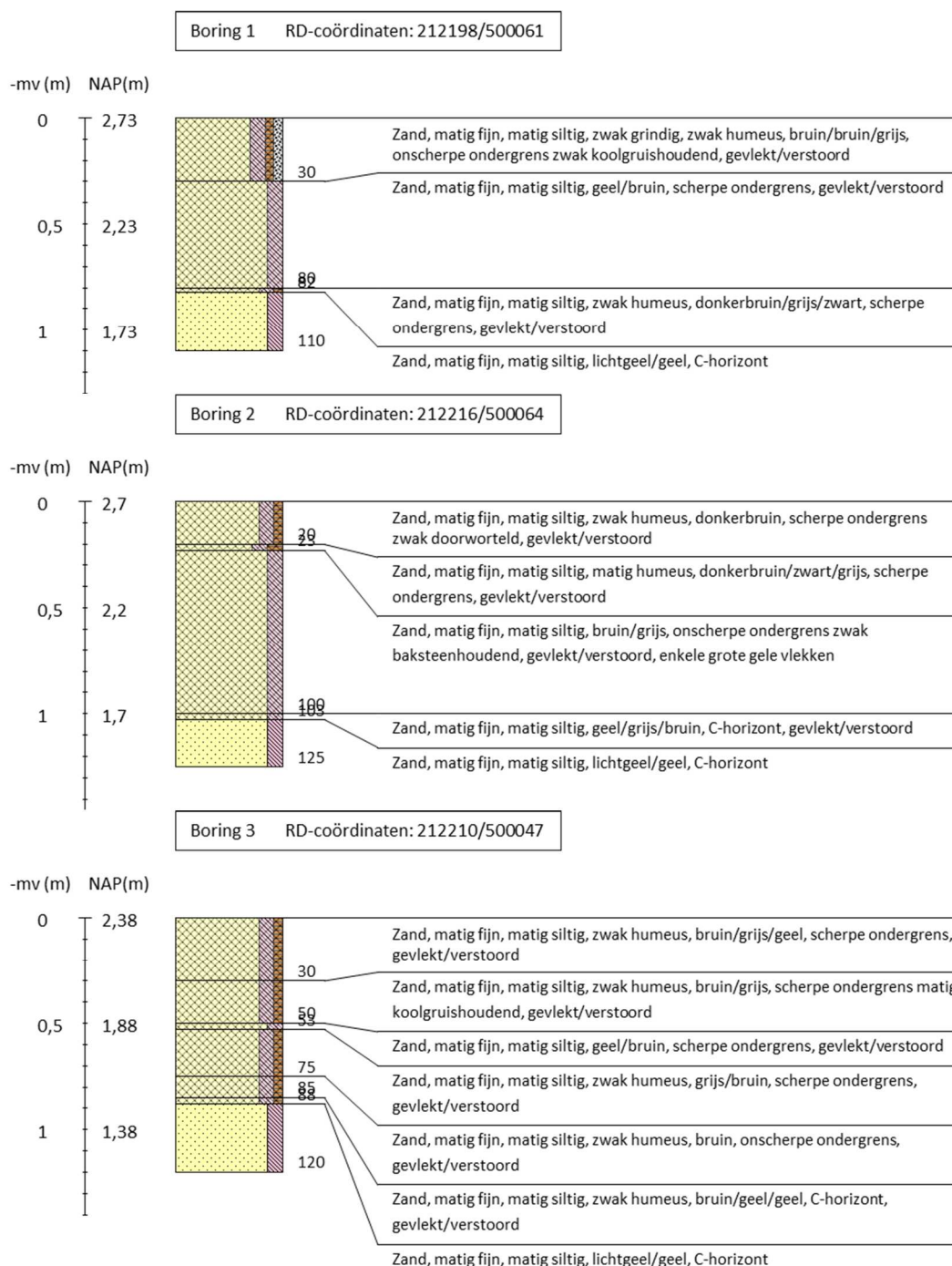

BIJLAGE 9 TOP INTACTE C-HORIZONT

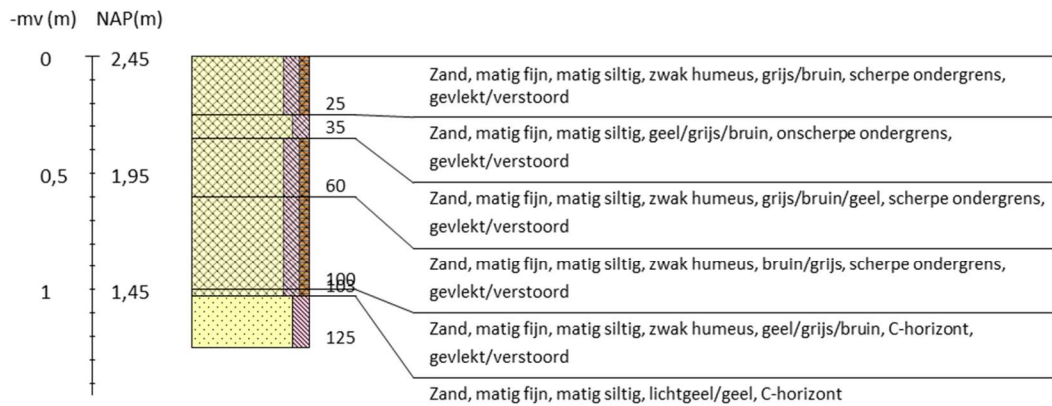

BIJLAGE 10 BOORSTATEN

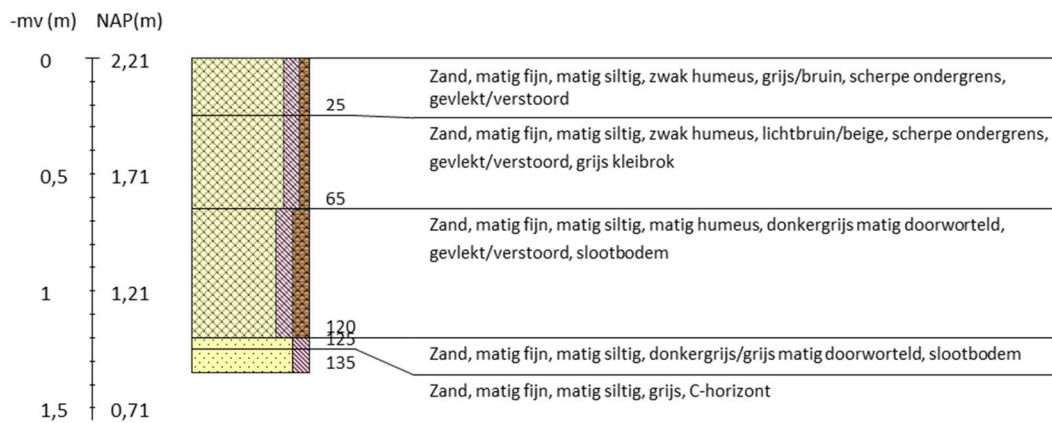
VELDONDERZOEK

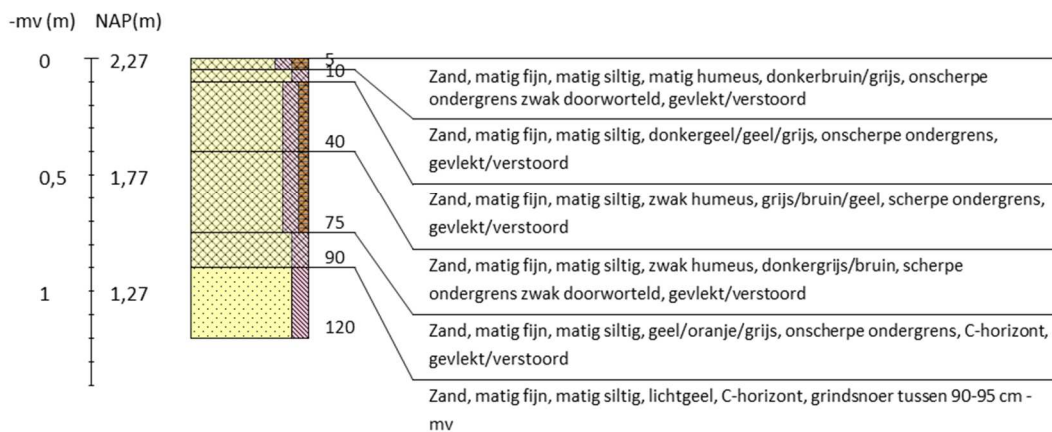
Boring 4 RD-coördinaten: 212226/500047

Boring 5 RD-coördinaten: 212222/500032

Boring 6 RD-coördinaten: 212206/500033

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

<p>Zand</p> Zand, zwak siltig Zand, matig siltig Zand, sterk siltig Zand, uiterst siltig Zand, kleilig	<p>Veen</p> Veen, mineraalarm Veen, zwak kleilig Veen, sterk kleilig Veen, zwak zandig Veen, sterk zandig	<p>Zandmediaan</p> <p>uiterst fijn < 105 µm zeer fijn 105 - < 150 µm matig fijn 150 - < 210 µm matig grof 210 - < 300 µm zeer grof 300 - < 420 µm uiterst grof 420 - < 2000 µm</p> <p>Zandsortering</p> <p>goed gesorteerd D60/D10 < 1,8 matig gesorteerd D60/D10 1,8 < 3 slecht gesorteerd D60/D10 > 3</p> <p>Inclusies/archeologische indicatoren (resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)</p> <p>weinig < 1% matig 1-10% veel > 10%</p>	<p>Boortype</p> <p>Edelmanboor Ø 7 cm Edelmanboor Ø 10 cm Edelmanboor Ø 12 cm Edelmanboor Ø 15 cm </p> <p>Guts Ø 2 cm Guts Ø 3 cm </p> <p>Mechanische boor Ø 10 cm ::: Mechanische boor Ø 12 cm ::: Mechanische boor Ø 15 cm ::: Mechanische boor Ø 20 cm :::</p>
<p>Klei</p> Klei, zwak siltig Klei, matig siltig Klei, sterk siltig Klei, uiterst siltig Klei, zwak zandig Klei, matig zandig Klei, sterk zandig	<p>Grind</p> Grind, zwak zandig Grind, matig zandig Grind, sterk zandig Grind, uiterst zandig Grind, siltig	<p>Begrenzing onderliggende laag</p> <p>scherp overgangsgebied < 0,3 cm onscherp overgangsgebied 0,3 - < 3 cm diffuus overgangsgebied 3 cm - < 10 cm</p> <p>Kalkgehalte</p> <p>kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO₃ kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃ kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃</p>	<p>Grondwaterstand</p> <p>GHG ▲ GWG ▬ GLG ◆</p>
<p>Leem</p> Leem, zwak zandig Leem, sterk zandig	<p>Overige toevoegingen</p> zwak humeus matig humeus sterk humeus zwak grindig matig grindig sterk grindig	<p>Kalkgehalte</p> <p>kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO₃ kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃ kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃</p>	<p>Boorsten - www.boorsten.nl</p>

BIJLAGE 11 VERKLARENDE WOORDENLIJST

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Bronstijd - In de Bronstijd (2.000 – 800 voor Chr.) werden voor het eerst voorwerpen van brons – een legering van koper en tin – gemaakt, hoewel vuursteen nog steeds breed toegepast werd. Aardewerk uit deze periode is meestal zeldzaam en van slechte kwaliteit ('hondebrokaardewerk'). Waarschijnlijk werden veel tradities en gebruiken uit het Neolithicum in deze periode voortgezet, waaronder aanvankelijk het gebruik overledenen in grafheuvels bij te zetten. Later, rond 1.200 voor Chr. werd begraving vervangen door crematies, die in urnenvelden en soms ook in oudere grafheuvels werden bijgezet.

Formatie van Boxtel – de Boxtel-afzettingen bestaan overwegend uit zand en in wat mindere mate uit leem. Deze afzettingen zijn vooral onder koude, periglaciale omstandigheden gevormd. Het betreft onder andere afzettingen die door de wind zijn afgezet (eolische afzettingen), niet-eolische afzettingen zoals löss, kleinschalige fluviaatiele afzettingen, hellingafzettingen, en lacustiene afzettingen.

IJzertijd - In de IJzertijd (800 – 12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. IJzer was harder dan brons en ijzererts was veel breder beschikbaar dan de grondstoffen voor brons (koper en tin). Het winnen en smeden van ijzer vereiste echter veel kunde en kennis. Naast aardewerk worden vanaf deze periode soms resten van ijzeroventjes gevonden of afval dat is ontstaan bij ijzerwinning. Op de hogere zandgronden kwamen *celtic fields* (raatakkers) tot ontwikkeling. Dit waren akkercomplexen die zich soms tot over een groot gebied konden uitstrekken en gekenmerkt werden door relatief kleine akkertjes die omgeven werden door raatvormige wallen. Men woonde temidden van de akkers. Ten opzichte van de voorgaande en latere perioden werden vaak nattere gronden opgezocht. Vanaf de IJzertijd ook werden de zeekleigebieden in gebruik genomen.

Laagpakket van Wierden - (Boxtelformatie). Tot dit laagpakket worden de dekzanden gerekend. Dekzand is gedurende het laat-Weichselien – vroeg-Holoceen gevormd onder invloed van de wind

Mesolithicum - Het Mesolithicum (8.800 – 4.900 voor Chr.) begon tijdens het begin van het Holoceen. De gemiddelde temperatuur steeg. Vegetatie ontwikkelde zich sterk en de variatie in flora en fauna nam toe. De mens trok als jager/verzamelaar door het land. Materiële resten uit deze periode worden gekenmerkt door kleine vuursteenvoorwerpen (microlithen).

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude

stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).